

İSTİKLÂL HARBİ'NDE "MİLNE HATTI"

MUSTAFA TURAN

İzmir'in işgalinden sonra Müttefikler, güneyde Aydın demiryoluna, güney-doğuda Aydın'dan Nazilli'ye, doğu ve kuzey-doğuda Manisa ve Turgutlu şehirlerine, kuzeyde ise Ayvalık ve Bergama'ya kadar uzanan sahayı Yunan işgal mıntıkası olarak tanımışlardı. Bu sahayı işgal maksadıyla Yunanlıların, İzmir'den Anadolu içlerine ilerlemeleri Millî Kuvvetlerin mukavemetine uğramış ve Yunan ileri harekâtı 3 Kasım 1919'da Milen Hattı'nda durdurulmuştur¹.

İzmir'in işgali ve burada cereyan eden olaylardan sonra, İzmir'i muvakkat kaydıyla işgal eden Yunanistan'ın bu bölgede yerleşmek ve ilhak niyetine karşılık Müttefiklerde, Yunanlıların, Türkleri idare etmek üzere hükümet kurlmalarına izin verilmesi için herhangi bir bölgenin kabulünün mümkün olmayacağı ve Yunanlıların bir an önce Anadolu'dan veya İzmir şehrinde başka bütün yerlerden çekilmelerinin zarurî olduğu kanaati hâkimdi. Nitekim Aydın civarında meydana gelen olaylardan² sonra Commodore Fitzmurice³, General Nider ve Yüksek Komiser Sterghiades ile istişare ettikten sonra Amiral Calthorpe'a 2 Temmuz 1919 tarihinde gönderdiği telgrafta, Aydın Vilâyeti'nde barış için tek ümidin Yunan askerlerinin İzmir Sancağı'ndan çekilmeleri görüşünde olduğunu belirtmek-

¹ Türkân Ülkütaşır, "Mondros Mütarekesinin Sarsıntıları ve Karşı Direnişler" Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, C. IV, S. 23, (Ağustos, 1969), s.45.

² 28 Haziran 1919 tarihinde Yunan işgalindeki Aydın'a Millî Kuvvetlerin taarruzuyla başlayan müsademedden sonra Yunanlılar Aydın'ı terketmek zorunda kalmışlar, çekilirlerken de Türk mahallelerini ateşe vermişler ve Türk halkına bir çok zulümlerde bulunmuşlardır. 57. Fırka Komutanı Albay Şefik Bey sivil halka bir zarar gelmemesi için tedbirler almışsa da, işittikleri katliam haberleri ile çok kızgın olan bazı zeybekler Yunan askerleriyle birlikte hareket eden bazı Rumları öldürmüşlerdir. Bkz. Ömer Sami Coşar, İstiklâl Harbi Gazetesi, Yeni İstanbul Yayını, 1969, 1 Temmuz 1919. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Celâl Bayar, Ben de Yazdım, C. VI, İstanbul, 1968, s. 1969 vd.; Asaf Gökbel, Milli Mücadelede Aydın, 1964, s. 244 vd.; Hamdi Buytulluoğlu, "Millî Mücadele Başlıyor" BTTD, C. III, S. 18, (Mart, 1969) s. 5; Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?, İstanbul, 1942, s. 82 vd.

³ Amiral Calthorpe, Commodore Fitzmaurice'i 21 Mayıs 1919'da yerine bırakmıştı. Bkz. Gotthard Jaeschke, Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri, (Çeviren: Cemal Köprülü), Ankara, 1986, s.88.

teydi. Bütün bu kanaatlere⁴ rağmen Paris Barış Konferansı'nda Yüksek Şura, Yunan ileri yürüyüşünü Milne Hattı olarak sınırlandırmaktan başka bir şey yapmamıştır⁵.

Paris Barış Konferansı'nda, Yüksek Şura 18 Temmuz 1919 tarihinde Yunanlılar ile Türk Millî Kuvvetleri arasında bir sınır tesbiti yapılmasını ve bu görevin Kuzey Anadolu İtilâf Devletleri İşgal Kuvvetleri Komutanı General Sir George Milne'e verilmesini kararlaştırdı. Yüksek Komiserler 2 Ağustos 1919'da konuyla ilgili notanın metni üzerinde anlaştılar⁶. General Milne bu amaçla İzmir'e gelip karargâhını kurdu⁷ ve General Milne başkanlığındaki "Tahdit-i Hudut Komisyonu" Yunanlılarla Türkler arasında hudut tayin ve tesbiti için çalışmalara başladı⁸.

General Milne, İzmir'e gelmeden önce görevlendirdiği General Henry başkanlığındaki heyete bir ön çalışma ve inceleme yaptırmıştır. 13 Ağustos 1919'da Soma'ya gelen heyete başkanlık eden General Henry, görevlerinin Paris Barış Konferansı'nın kararıyla Yunan askerî kuvvetleri tarafından işgal edilen İzmir Sancağı ile Ayvalık Kazası hududunda tarafsız bir işgal mıntokası tayin ederek çarpışmaların önüne geçmek ve göç edenlerin yerlerine dönmelerini sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Soma'da Redd-i İlhak Heyetleri ve Kuvâ-yı Milliye Komutanları adına kurulan heyetle bir görüşme yapan General Henry, 8 Ağustos 1919'dan itibaren Yunan kuvvetlerinin ileri gitmemeleri için tebligat yapıldığını söylemiştir⁹.

General Milne, 10 Ağustos 1919 tarihinde Yunan Orduları Başkumandanlığı'na verdiği emirde, işgalleri altında bulunan sınırdan ileri geçmemelerini istemiştir¹⁰.

Tayin edilen hudut, Yunan zulümlerinin önlenmesi ve işgal sahasının sınırlandırılması için alınan bir tedbir gibi görülmekteyse de, Balfour'un

⁴ Bu konuda diğer görüşler için bkz. Jaeschke, A.g.e., s.88-89.

⁵ Jaeschke, A.g.e., s.88.

⁶ Jaeschke, A.g.e., s.87; Kararda sözü edilen kişi General Allenby olmakla beraber uygulamada onu General Milne temsil edecekti. Bkz. Sina Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, İstanbul, 1976, s.464.

⁷ Bayar, A.g.e., C. VII, İstanbul 1969, s. 2239; Jaeschke, A.g.e., s.87.

⁸ ATASE (Askerî Tarih Stratejik Etüt Başkanlığı) Arşivi Kl. 184, Ds. 19-88 F. 314.

⁹ ATASE ARŞİVİ Kl. 30 Ds. 97-117 F. 2/1-4; Kl. 118 Ds. 81-423 F. 37; Kâzım Özalp, Milli Mücadele, C. I, Ankara, 1988, s.53-54.

¹⁰ Bayar, A.g.e., C. VII, s. 2239.

belirttiği gibi, bu hatta Yunan ilerlemesi belki de uzun süreli durdurulmuyordu¹¹.

Aydın Valisi Ahmet İzzet Bey, Dahiliye Nezareti'ne sunduğu 5 Ağustos 1919 tarihli raporunda Milne Hattı'nın tesisi ile ilgili gerekçeyi şöyle izah etmektedir: "... zannedersem İngiliz Generali'nin ilk işi, bir taraftan Yunanlılar ile İtalyanların nüfuz ve işgal çevrelerini tayin ve çeteler ile Yunanlılar arasında çarpışmaların çıkmasını önlemek için bir ara hat (hatt-ı fasıl) tesis etmek ve Yunan askerî işgalini İzmir ve civarına inhisar ettirmek ve bunlara fenalık yaptırmayarak vaziyeti ıslah eylemek olacaktır."¹²

Milne Hattı denilen sınır, Aralık 1919'da Konferansça kesinleşmiştir. Bu karar gereğince bütün Osmanlı askerleriyle, silâhlı çeteler, tespit edilen sınırdan 3 km. geriye çekilecekler ve talimat 12 Aralık 1919 tarihinden itibaren uygulanacaktır¹³.

Milne Hattı ile sınırlandırılan bölge yaklaşık 15 km. derinliğinde olup Kuşadası-Aydın-Ödemiş-Kasaba (Turgutlu)-Manisa-Bergama hattının ilerisinde bulunmaktaydı. Milne Hattı konusunda alınan kararın uygulanmasında epeyce bir gecikme olmuş, bu sırada Yunanlılar ile Kuvâ-yı Milliye arasında çarpışmalar vuku bulmuşsa da, Müttefikler kararı uygulamaya ve tarafsız mıntıkayı tesise çalışmışlardır¹⁴.

General Milne, 3 Kasım 1919 tarihinde Harbiye Nezareti'ne, sınırlandırılan hududu gösterir bir tezkire göndermiştir¹⁵. General Milne, Yunan kuvvetleriyle Türk kuvvetleri arasında tespit edilen hattın kabulünü ve Türk kıtaları ile Kuvâ-yı Milliye'nin bu hattın 3 km. gerisine çekilmesini de bir nota ile istemiştir. Hükûmet'in kararına bağlı olarak bu teklif Harbiye Nezareti'nce kabul edilmiştir¹⁶.

24 Kasım 1919 tarihinde Yüksek Komiserler müşterek bir nota vererek General Milne'in kararı hakkında İstanbul Hükûmeti'nin görüşünü

¹¹ Akşin, A.g.e., s. 463.

¹² Buytulluoğlu, A.g.m., BTTD, C. IV, S. 24 (Eylül, 1969), s.30.

¹³ Bayar, A.g.e., C. VII, s. 2254-2255.

¹⁴ Tayyib Gökbilgin, Milli Mücadele Başlarken, C. II, Ankara, 1965, s.177.

¹⁵ ATASE ARŞİVİ Kl. 30 Ds. 97-117 F.15; Milne Hattı'nı gösterir harita aynı Ds., F. 16'da mevcuttur. Ayrıca Kl. 405 Ds. (11-9) F. 101 de Milne Hattı'nın bir krokisi bulunmaktadır.

¹⁶ ATASE ARŞİVİ Kl. 275 Ds. 113-78 F. 23.

sormuşlardır. Bu notaya verilen cevapta, Paris Barış Konferansı'nın kararı yalnız İzmir istihkâmlarının işgali yolundayken Yunanlıların işgal mıntıkasını istedikleri gibi büyüttükleri, bu esnada Müslüman halka karşı zulümlerde buldukları, tekrar kan dökülmesine mani olmak için iki cephe arasında ihdas edilen tarafsız mıntıkaya İtilâf kuvvetlerinin yerleştirilmesinin uygun olacağı belirtilmiş, Millî Kuvvetlerin işgal altında kalan yerler halkından olup canlarını kurtarabilenlerden müteşekkil bulunduğu, hükûmetin Yunan mezalimine karşı bu çaresiz insanları koruma mevkiinde bulunmadığından kendi hallerine bırakılmış olan bu günahsız insanların namus ve vatanlarını müdafaa için silâha sarılmak zorunda kalmış oldukları ilâve edilmiştir¹⁷.

Esasen, Yunan tecavüzlerinin önlenmesi için böyle bir hattın oluşturulması Türk makamlarınca bir çare olarak görülmekte ve bazı önerilerde bulunulmaktaydı. Yunanlılara karşı yapılacak olan herhangi bir saldırının, onların ilerlemelerine ve tecavüzlerini artırmalarına bir sebep teşkil edebileceği korkusuyla da, bundan kaçınılması önemle istenmekteydi.

Sınırlandırılacak hatta Kuvâ-yı Milliye'nin hareketlerini önlemek için bu hattın askerlerle işgali ve Kuvâ-yı Milliye'nin Yunanlılarla temasının kesilmesi amacıyla Bursa'daki 56. Fırka'nın Balıkesir'e nakli, ayrıca İstanbul'dan kuvvet sevki düşünülmüştür. Harbiye Nezareti, emir verildiği anda hareket için 56. Fırka'nın hazır bulunmasını 16 Ağustos 1919'da 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan istemiştir¹⁸.

Harbiye Nazırı Süleyman Şefik Paşa, General Milne'e 17 Ağustos 1919 tarihli yazıya ek olarak gönderdiği yazıda, tayin edilecek tarafsız hattın saldırılardan uzak kalması için Türk Askerî Kıtâatı tarafından işgaliyle Kuvâ-yı Milliye'nin temasının kesilmesinin münasip olacağını, zira halkın bütün heyecan ve telâşının Yunan tecavüzleri karşısında ordusunun kendilerine yardım edemediğini görmekten ve Yunan mezaliminin önüne geçecek bir kuvvet bulunmamasından ileri geldiğini, halkın kendileriyle Yunanlılar arasında ordusunun bir perde teşkil ettiğini görmesi ve Yunan tecavüzlerinin men edilmesi hususunda İngiltere'nin kudretini hissetmesi halinde sakinleşeceğini ifade etmiştir. Harbiye Nazırı, General Milne'den bu amaçla civardaki mevcut kuvvetlere Konya, Afyon, Balıkesir ve Bursa gibi yerlerden asker nakledilmesine izin verilmesini istemiş, böylece şimdi-

¹⁷ Galip Kemali Söylemezoğlu, Başımıza Gelenler, İstanbul, 1939, s.203.

¹⁸ ATASE ARŞİVİ Kl. 183 Ds. 18-87 F. 55.

ye kadar nefsi müdafaa mahiyetini geçmeyen millî hareketin kesinlikle ortadan kalkacağına inandığını bildirmiştir¹⁹. Harbiye Nezareti'nin bu şekilde Kuva-yı Milliye ile Yunan kuvvetleri arasında Türk Nizamiye Kuvvetlerinin yerleştirilmesi teklifi General Milne tarafından kabul edilmemiştir²⁰. Daha sonraları (20 ve 28 Mayıs 1919) tespit edilen mıntukanın Yunan kuvvetlerinin dışında bir İtilâf kuvvetiyle işgali teklif edilmişse de, bu teklif de cevapsız kalmıştır²¹.

General Milne'in iş'arına göre, yalnız Aydın Sancağı'nın işgal edilen kısmı doğrudan General Milne'in emri altında bulunacak ve İtilâf kuvvetlerince işgal edilecektir. İşgal mıntukasının kalan diğer kısımları Yunan kuvvetlerinin işgalinde kalacaktır²². Daha sonraları, Yunan saldırıları ve mezâliminin devam etmesi üzerine bu hatta İngiliz, Fransız ve İtalyan kuvvetlerinin yerleştirilmesi isteğinde ısrar edildiği görülür.

Vükelâ Meclisi'nde 10 Kasım 1919 günü yapılan görüşmede, tarafsız mıntuka dahilinde kalacak köyler halkının, şimdiye kadar devam eden Yunan mezâliminden korkarak yerlerini, yurtlarını terketmelerine yol açmadan, kendilerine güven verilecek surette bu mıntukaya İngiliz, Fransız ve İtalyan askerlerinin yerleştirilmesi gerektiği İtilâf Devletleri Temsilcilerine acilen bildirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kararda, Kuvâ-yı Milliye'nin bu hattan 3 km. geri çekilmesinin teklif edildiği, bunun kabul ve tatbik edilmesinin Yunan işgal sahasının genişlemesine ve bir çok köy halkının göç etmesine ve sefaletine yol açacağı belirtilmiştir²³. Bâb-ı Âli'nin, bu arazi-nin İtilâf kuvvetleri tarafından işgal edilmesi teklifi kabul edilmemiştir²⁴.

Harbiye Nezareti, 23 Ağustos 1919 tarihli tamiminde, General Milne'den alınan yazıyı aynen zikretmektedir. General Milne bu yazısında 11 Ağustos 1919'da Osmanlı kuvvetleri veya çetelerinin Akhisar yakınlarında bulunan Yunan kuvvetlerine saldırdıklarını, Marmara civarında da benzer saldırıların olduğuna dair bilgi edindiğini belirterek bu saldırıların devamı halinde Yunan kuvvetlerini, Osmanlı kuvvetleri üzerine salmak ve Yunan-

¹⁹ ATASE ARŞİVİ Kl. 30 Ds. 97-117 F. 4/1-3.

²⁰ Kemal Atatürk, Nutuk, (1919-1927), Ankara, 1989, s. 235; ATASE ARŞİVİ Kl. 96 Ds. 153-344 F. 4.

²¹ Atatürk, Nutuk, s. 235; ATASE ARŞİVİ Kl. 30 Ds. 97-117 F. 15.

²² ATASE ARŞİVİ Kl. 87 Ds. 165-319 F. 13.

²³ Gökbilgin, A.g.e., C. II, s.178-179.

²⁴ Söylemezoğlu, A.g.e., s.203.

lıların mevkilerinden ileri gitmeleri hususunda emir vereceği tehdidiyle acilen tedbir alınmasını istemiştir²⁵.

Harbiye Nezareti, 30 Ağustos 1919 tarihli tamiminde de General Milne'den alınan tezkirede, Manisa'ya hücum etmek üzere Manisa, Akhisar ve Alaşehir civarlarında Osmanlı kuvvetleriyle çetelerin toplanmakta olduğunun haber alındığını ve bu hücum vuku bulduğu takdirde ileri hareketin durdurulması için Yunan kumandanına verdiği emri geri alacağını ve Türk çetelerini sürmek için Yunanlılara emir vereceğini bildirmekte olduğunu, 23 Ağustos 1919 tarihli tamimle emrolunduğu gibi her türlü taarruzdan kaçınılmasının vatanın menfaati icabı olduğu, çete hareketlerine Osmanlı kuvvetlerinin hiçbir surette katılmamasının kesinlikle istendiği ifade edilmektedir²⁶.

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâseti, General Milne'e 27 Ağustos 1919 tarihinde askerî kıtalar tarafından şimdiye kadar herhangi bir saldırının yapılmadığını ve sonra da yapılmamasının emir ve temin edildiğini bildirmiştir. Bu yazıda Amiral Calthorpe'un notası hilâfına olarak Yunan kuvvetleri tarafından hayat ve namuslarına merhametsizce tecavüz edilerek meskenini, mal ve mahsülâtını terk ederek hicrete mecbur kalan halkın felâketlerinin sebebi olan Yunan kuvvetlerine karşı bir düşmanlık hissi taşındıkları ve malları ile emlakının geri alınması emeli de belirtilmiştir²⁷.

1 Aralık 1919'da General Milne, kendisi tarafından tayin edilen hattın Kuvâ-yı Milliye tarafından işgal edilmesi üzerine Harbiye Nezareti'ne bir protesto yazısı göndermiştir. General Milne bu yazısında, tahdit edilen hattın 21 Ekim 1919'da işgal edildiğini ve Yunan kuvvetlerinin önemli zayıyata uğradığını haber aldığını, bu zayıyatın silâhlı Türk kıtalarının bulunmaması gereken bir günde, Ödemiş'in güney-doğusundaki Gürciva civarında vukubulduğunu, bu harekete doğrudan itaatsizlik nazarıyla baktığını, hatta Türk kıtalarının kaldırılması için gayret gösterilmediğine hükmettiğini ve durumu Barış Konferansı'na bildireceğini söylemekteydi. Harbiye Nazırı Cemal Paşa 4 Aralık 1919'da General Milne'in bu yazısına verdiği cevapta: "... şayet çok kan akmış ise buna birçok arızamla ilâm eylediğim veçhile o havalide nefs-i müdafaa zaruretinde bulunan ahaliye karşı

²⁵ ATASE ARŞİVİ KL. 183 Ds. 18-87 F. 63; Özalp, A.g.e., s.55-56.

²⁶ ATASE ARŞİVİ KL. 183 Ds. 18-87 F. 108; Kl. 426 Ds. (1-5) 4 F. 15 (Bu tamim 12., 14., 20., 23., Kolordu ve 57. Fırka Kumandanlıklarına çıkarılmıştır.).

²⁷ ATASE ARŞİVİ KL. 30 Ds. 97-117 F. 6/1-2.

hiçbir an tahriklerden, zulüm ve itisafattan geri kalmayan Yunanlılar sebebîyet vermiştir." demiştir.²⁸

General Milne'in bu tavır ve tehditlerinin etkili olduğu görülmektedir.

Harbiye Nazırı Süleyman Şefik Paşa, 57. Fırka Kumandanlığı'na bir emrinde, General Milne'in bir yazı ile Aydın havalisinde Yunan kuvvetleri üzerine saldırı hazırlığında bulunulduğunu haber aldığını, bunun derhal önüne geçilmediği takdirde vahim neticeler verecek tedbirlere baş vuracağını bildirdiğini belirterek, memleketin kurtuluşu için her türlü saldırının önüne geçilmesini rica etmiş ve General Milne'in 135. Alay'ın Köşk-Çine hattının doğusuna alınmasını istediğini, bu alayın istenen hatta alınarak neticenin bildirilmesini istemiştir.²⁹

General Milne'in tebligatından sonra Kuva-yı Milliye'nin bu hattı ihlâl ettiği ve taarruzlarda bulunduğu söz konusu edilmişse de, bilâkis Yunanlılar tarafından saldırılarda bulunulmaktaydı.

Yunanlılar, 3 Eylül 1919 tarihinde Akhisar mıntukasında Yeniçiftlik ve Saruhanlı civarında tarlalarında çalışmakta olan Rahmanlı köyü halkına ateş açmışlar, 7 Eylül 1919 günü de Terziler Köyü'ne saldırmışlardır.³⁰ Yunanlıların, Terziler ve Rahmanlı köylerine yapmış oldukları saldırılar Harbiye Nazırı Süleyman Şefik Paşa tarafından General Milne'e bildirilmiştir. Harbiye Nazırı konuyla ilgili olarak 14. Kolordu ve 57. Fırka Kumandanlıklarına bilgi vermiş ve taraflarından en ufak bir tecavüze meydan verilmemesi ve Yunanlıların yapacakları bir saldırının vakit geçirilmeden Nezaret'e bildirilmesini istemiştir. Harbiye Nazırı bu yazısında, General Milne'in Yunanlıların da Türk kuvvetlerinin saldırılarına maruz kaldıklarından şikâyet ettiklerini, Yunan kuvvetlerine buldukları yerde kalmaları için emir verdiğini, verdiği emrin kıtaya ulaşması için uzun zaman geçtiğinden bu gibi olayların meydana geldiğini, ufak tefek olayların önlenmesinin mümkün olmadığından önemsenmemesi gerektiğini ve yakın bir zamanda bu tür olayların tamamen ortadan kalkacağına inandığını ifade ettiğini belirtmektedir.³¹

²⁸ Gökbilgin, A.g.e., C. II, s.247-248.

²⁹ ATASE ARŞİVİ Kl. 183 Ds. 18-87 F. 58.

³⁰ ATASE ARŞİVİ Kl. 119 Ds. 56-427 F. 32;

³¹ ATASE ARŞİVİ Kl. 184 Ds. 16-98 F. 169; General Milne'in yazısı için Bkz. ATASE ARŞİVİ Kl. 119 Ds. 56-427 F. 33-3.

Kuvâ-yı Milliye Kumandanı'nın 3 Eylül 1919 tarihinde 12. Kolordu Kumandanlığı'na bildirdiğine göre, Yunanlılar Umurlu'nun kuzeydoğusundaki mevkilere taarruz etmişlerdir. Durum General Milne'e bildirilmiştir³².

General Milne'e Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti tarafından yazılan 7 Ekim 1919 tarihli muhtırada, Yunanlıların Aydın ve Nazilli cephesinde taarruza başlamış oldukları, mahiyeti ve genişliği ne olursa olsun bir taarruzun bütün cepheye yayılabileceği ve çarpışmaların yeniden başlamasına sebep olacağı vurgulanarak, Yunan tecavüzlerinin derhal durdurulması istenmiştir. Bu muhtırada ayrıca Yunan tecavüzlerini haber alan Kuvâ-yı Milliye'nin cepheyi takviyeye başlamış olmalarının Osmanlı kuvvetleri tarafından bir taarruz hazırlığı olduğu anlayışına yol açmaması için 14. Kolordu Kumandanlığı'na emir verilmiş olduğu belirtilmektedir³³.

Yunanlıların Aydın ve Nazilli taraflarında yaptıkları taarruz ve tecavüzler İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti'nce gönderilen telgrafa atfen Yüksek Komiserler nezdinde protesto edilmiştir. İngiliz Yüksek Komiserliği bu iddiayı reddetmiştir. İngiliz subaylarının yaptıkları tahkikata göre, Yunanlılar tarafından hiçbir saldırının yapılmadığı, bilâkis 8 Ekim 1919'da Osmanlı topçularının Ömerli'nin doğusundaki Yunan mevkillerini bombaladıkları ve 150 kişilik bir kuvvetle hücum yapmışlarsa da püskürttükleri İngiliz Yüksek Komiserliği'nin raporunda ifade edilmekteydi³⁴.

Dahiliye Nazırı Namına Müsteşar imzalı 8 Kasım 1919 tarihli tezkirede, Yunanlıların tespit edilen tarafsız mıntıkaya tecavüzle Türk halkını öldürmekte ve köyleri yakmakta olduklarının Soma Türk halkı adına Müfti Efendi ve arkadaşları tarafından çekilen telgrafnameden anlaşıldığı ifade edilmektedir³⁵.

Dahiliye Nazırı Mehmet Şerif imzasıyla Sadaret'e gönderilen 9 Kasım 1919 tarihli yazıda Yunanlıların tarafsız mıntıkayı tamamen işgal ederek

³² ATASE ARŞİVİ Kl. 96 Ds. 153-344 F. 4 (Dahili memleket olayları hakkındaki 21 maddelik bu raporda, durumun 14. Kolordu ile 57. Fırka'ya yazılarak Yunan tecavüzlerine karşı halkın müdafaaada bulunmalarının makul olacağı, ancak askerî kitaların taarruzda bulunmalarının mahzurlu olduğunun bildirildiği ifade edilmektedir.).

³³ ATASE ARŞİVİ Kl. 119 Ds. 56-427 F. 35.

³⁴ Gökbilgin, A.g.e., C. II, s.180.

³⁵ ATASE ARŞİVİ Kl. 26 Ds. 92-104 F. 60.

Bergama'nın Cumalı Köyü'nde askerî bir hat kurdukları, Çenke ve Çerkesköy halkının tamamen hicret ettiği ifade edilmektedir³⁶.

Yunanlılar, Milne Hattı ile alâkalı olan Ödemiş'in Kaymakçı Köyü güneyindeki sırtları işgal için 21 Kasım 1919 tarihinde yaptıkları taarruz sırasında müsademe ile alâkası olmayan Kızca, Ayasuluk, Çaylı, Kaymakçıkebir, Uzundere, Gaziköyleri 3 saat kadar top ateşine tutmuşlardır. Bu atışlardan müteessir olan bu köyler halkı civar köylere kaçmışlardır. Dağlara da sığınan bu insanların bir kısmının telef olduğu, kaçamayan bazı insanların katledildikleri, kadın ve kızlara tecavüz edildiği Aydın ve Havalisi Umum Kumandanı Demirci Mehmet Efe'nin 30 Kasım 1919 tarihli Erkân-ı Harbiye'ye raporunda ifade edilmektedir³⁷.

Yunanlıların bir bahane ile Türk kuvvetleri tarafından sebebiyet verilmiş gibi göstererek tahrik ile olaylar çıkartmak suretiyle tecavüzî maksatlarını icra etmelerinin ihtimalden uzak tutulmadığı da General Milne'e bildirilerek dikkat çekilmek istenmiştir³⁸.

Yunanlılar, Trakya'da da tesis edilmiş olan Hatt-ı Fasil'in doğusunda ki Türk köylerine ve halkına tecavüzlerde bulunmaktaydılar³⁹.

General Milne, 7 Ekim 1919 tarihinde, 3 Ekim 1919 da Köşk civarında bir Osmanlı bataryası tarafından Yunan kuvvetleri üzerine ateş edildiğine dair bir haber aldığını, topçu ateşi kullanılması konusunda 14 Eylül 1919 tarihli mektubu ile dikkat çekmiş bulunduğunu ve bu tür hareketlere son verilmesini Harbiye Nezareti'ne bildirmiştir⁴⁰.

General Milne 11 Ekim 1919 tarihinde Harbiye Nezareti'ne Yunan kuvvetlerinin Küre'ye doğru ilerlemelerine izin verildiğini bildirdi. General bu karara sebep olarak bazı kötü niyetli Türklerin, Yunan kuvvetlerine saldırmış olduğunu göstermiş, buna benzer nizamsız ve düşmanca bir harekete tevessül edilmiş olan bir yerin işgalinin kaçınılmaz olduğunu da ifa-

³⁶ Gökbilgin, A.g.e., C. II, s.177.

³⁷ ATASE ARŞİVİ Kl. 119 Ds. 56-427 F. 43/2-3.

³⁸ ATASE ARŞİVİ Kl. 119 Ds. 56-427 F. 34.

³⁹ Rumeli Hatt-ı Fasil Komiseri Kaymakam (Yarbay) Keramet'in 10 Mart 1921 tarihli Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyaseti'ne yazısında bu husus belirtilmekte ve Barış Konferansı nezdinde herhangi bir teşebbüste bulunulması düşünülürse Komiserlik'te bulunan kayıtlara nazaran bir vukuat listesinin derhal tanzim edilebileceği belirtilmektedir. Bkz. ATASE ARŞİVİ Kl. 536 Ds. 48-168 F. 13-1.

⁴⁰ ATASE ARŞİVİ Kl. 119 Ds. 56-427 F. 35-3.

de etmiştir. General Milne ayrıca, Türklerin tecavüzî hareketlerden uzak kaldığı sürece Yunan kuvvetlerinin topçu ateşi kullanmalarına ve ilerlemelerine izin vermeyeceğini bildirmiştir⁴¹.

Sadrazam Adına Müsteşar imzasıyla Harbiye Nezareti'ne 12 Ekim 1919 tarihinde gönderilen tezkirede Tire'nin doğusundaki Küre'nin Yunanlılar tarafından işgaline izin verilmiş olduğunun General Milne tarafından bildirildiği ve konunun Vükelâ Meclisi'nde görüşüldüğü belirtilmiştir. Vükelâ Meclisi'nde, işgalin başından beri Yunanlılar tarafından yapılan mezalimden dolayı halk ile Yunan kuvvetleri arasındaki çarpışmalara mani olmak üzere İtilâf Devletleri'nce görevlendirilen Komisyon tarafından işgal mıntıkasının tayin ve tahdit edildiği, Yunan mezaliminin "Beynelmilel Tahkik Heyeti"⁴²nce sabit görülmele Aydın Vilâyeti'nin tahliyesinin beklediği bir zamanda Yunan işgal kuvvetlerinin bazı yerlerde kuvvetlerini arttırmakta olmalarından dolayı Küre'nin işgali hakkındaki teklifin kabul ve tatbikinün mümkün olamayacağı, durumun Anadolu'da galeyanın bir kat daha artmasına yol açacağından, Yunanlıların işgal ettikleri yerlerdeki tahkimat ve sevkiyatlarına mani olunması ve işgal mıntıkasının genişletilmesi hakkındaki karardan vazgeçilmesi için İtilâf Devletleri nezdinde teşebbüste bulunulmasına karar verilmiştir⁴³.

Aynı konu, 23 Ekim 1919 tarihinde de Vükelâ Meclisi'nde görüşülerek, Yunan kuvvetlerinin bir taraftan sürekli ve tedrici olarak ilerlemelerine ve yer kazanmalarına izin verilmekte olduğu, diğer yandan da onların ellerinde bulundurdukları noktaları tahkim ve temin için bazı yerlerin tahliyesinin istendiği, bu durumun halk arasında kötü bir tesir ve heyecan yaratmakta olduğu belirtilerek, General Milne'e uygun bir şekilde, dostane tavsiyelerde bulunulması için Temsilciler nezdinde teşebbüste bulunulmasına karar verilmiştir⁴⁴.

⁴¹ ATASE ARŞİVİ Kl. 119 Ds. 56-427 F. 37-4.

⁴² Yunan işgal ve mezalimi konusunda yapılan müteaddit şikâyetleri incelemek üzere Paris Barış Konferansınca General Bunoust başkanlığında muhtelit bir komisyon kurulmuştur. Komisyon yaptığı tahkikat sonunda tanzim ettiği mufassal raporu 7 Ekim 1919 tarihinde Konferansa sunmuştur. Beynelmilel Tahkik Heyeti'nin raporunda Yunanlılar İzmir ve civarında meydana gelen olaylardan mesul tutulmaktaydı. Bkz. ATASE ARŞİVİ Kl. 118 Ds. 81-423 F. 74; Türk İstiklâl Harbi, Gn. Kur. Harp Tarihi Dairesi, C. II, Kısım. 2, Ankara, 1963, s. 361 vd.

⁴³ ATASE ARŞİVİ Kl. 31 Ds. (62-A) 120 F. 36.

⁴⁴ Gökbilgin, A.g.e., C. II, s.100-101.

Milne Hattı'nın tesisine rağmen Yunan tecavüzlerinin ortadan kalkmaması, buna karşı Kuvâ-yı Milliye'nin geri aldırılması hakkında General Milne'in yeni talep ve tekliflerde bulunması üzerine 26 Şubat 1920 tarihinde Vükelâ Meclisi'nde konu tekrar ele alınmıştır. Alınan kararda, Kuvâ-yı Milliye'nin Yunan mezâlimine uğrayan insanlardan meşru müdafaa amacıyla kurulmuş olduğu, bunların geri çekilmeleri için Hükûmet tarafından tebliğ yapılmasının mümkün ve faydalı olmayacağı, bunların ellerinde kalan yerlerin kısmen de olsa terk ve tahliyesinin teklif edilmesinin heyecanı artırarak daha büyük heyecana yol açacağı⁴⁵ cihetle yeni hudut tashihinin gerekli olduğu belirtilerek, keyfiyetin General Milne'e anlatılması Hariciye Nezareti'ne havale edilmiştir⁴⁶.

İtilâf Devletleri Temsilcileri, Milne Hattı konusundaki kararın tatbikinde ısrar ettiklerinden, hükûmet 1 Mart 1920 tarihinde cevabî bir nota ile millî kuvvetlerin ne maksat ve ne surette toplandıklarını açıklayarak bu teşkilâtın hükûmetin emri altında bir askerî kuvvet olmaması sebebiyle General Milne'in istediği gibi emir verilemeyeceği, verilse bile bir faydasının olmayacağı, Yunan mezâliminden canları yanmış olan ve-İtilâf Devletlerinin adaleti ile öz topraklarının kendilerine geri verileceğini bekleyen bu insanlara kendinizi savunmayınız demenin bunların büsbütün galeyanına sebep olacağı, böyle bir zamanda hududun geri alınmasının mümkün ve münasip olmayacağını bildirmiştir. Bu notanın verildiğinin ertesi günü Yunanlılar harekete geçerek, General Milne'nin istediği hattı cebren işgal etmişlerdir⁴⁷.

Bir çatışma çıkmaması için Kuvâ-yı Milliye ile Yunan kuvvetleri arasında İtilâf Devletleri kuvvetlerinin girmesini isteyen Damat Ferit Paşa Hükûmeti, Milne Hattı'nı memnuniyetle kabul etmiştir⁴⁸. Kuvâ-yı Milliye ise bu hattı, Yunanlıların emellerine yağ sürmekten başka bir işe yaramayacağı düşüncesiyle kabul etmemiştir.

⁴⁵ 14. Kolordu Kumandanı Kâzım Bey, Harbiye Nezareti'ne 25 Ağustos 1919 tarihli raporunda, başlangıçta Yunan işgalini reddetmek maksadıyla silâha sarılan halkın Yunanlıların yaptıkları zulümlerden bir kat daha heyecana gelerek, eşraf ve yüksek tahsil görmüş aydınların ve ordudan terhis edilen ihtiyat subaylarının katılmasıyla millî kuvvetler vücuda getirdiğini, vatani müdafaadan başka bir amaçları olmadığını söyleyen bu insanların halkın yardımını gördüklerini ifade etmektedir. Bkz. ATASE ARŞİVİ KI. 184 Ds. 19-88 F. 285.

⁴⁶ Gökbilgin, A.g.e., C. II, s.341-342.

⁴⁷ Söylemezoğlu, A.g.e., s. 203-204.

⁴⁸ Bayar, A.g.e., C. VII, s. 2255-2256.

15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa, Harbiye Nezareti'ne 27 Aralık 1919 tarihli yazısında, Milne Hattı ile ilgili olarak, henüz barış yapılmamış olması ve Yunanlılara Anadolu'da herhangi bir yer verilemeyeceğinin tabii olması sebebiyle Yunanlılar ile Türkler arasında herhangi bir hattın tayin edilmesi ve "Tahdit-i Hudut Komisyonu" adıyla çalışmasının Hükümetçe kabul edilemeyeceğini bildirmiştir⁴⁹.

18 Kasım 1919'da Heyet-i Temsiliye'nin Mustafa Kemal Paşa başkanlığında yaptığı oturumda Milne Hattı üzerinde durulmuştur. Mustafa Kemal Paşa, Milne Hattı konusundaki endişelerini şöyle dile getirmiştir: "... buraya gönderilen İngiliz, Fransız askerlerinden maksat ne, anlaşılmıştır. Bunların, Yunanlıların şimdiye kadar harben işgal edemediği mevâzii işgal edip Yunanlılara teslim etmeleri ağıleb-i ihtimaldir... Hatt-ı fasıl mütarek içindir. Halbuki Kuvâ-yı Milliye mütareke kabul etmez ve kabul etmemiştir"⁵⁰.

Atatürk, Nutuk'ta General Milne'in doğrudan doğruya Harbiye Nazırı'na emir ve talimat vermesini, daha doğrusu verebilmesini eleştirmekte ve şöyle demektedir: "... Bu hâl, ne teşkilât-ı milliyeye karşı izzetinefis meseleleri çıkaran Harbiye Nazırı'nın ve ne de Osmanlı Devleti'nin istiklâlini temin etmek mesuliyetini deruhte etmiş olan kabinenin izzetinefis ve haysiyetine dokunmuyor. Bu hâlin kendilerinin haysiyetini ve devletin istiklâlini çoktan rahnedar eylemiş olduğunu farketmek istemiyorlar. Hiç olmazsa protesto etmiyorlar. Hiç olmazsa bu tasallut ve tecavüz-i istiklâlşikeneye vasıta olmayız diye feryada cesaret edemiyorlar..."⁵¹.

İsmet Paşa da, Yunan ordusunun Milne Hattı'nı dinlemeyerek bütün cephelerde taarruza geçmesi üzerine, "Yunan ordusu, güya İngiliz Generali Milne'in adına nispetle Milne Hattı denilen bu hattın ilerisine geçmeyecekti"⁵² demek suretiyle bu hattın bir aldatmacadan ibaret olduğunu vurgulamıştır.

14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa, 1 Aralık 1919 tarihinde Harbiye Nezareti'ne şifresinde, Yunan işgal sahası sınırlandırılmış olsa da, Kuvâ-yı Milliye'nin bu hattı kabul etmediğini belirtmektedir⁵³.

⁴⁹ ATASE ARŞİVİ Kl. 184, Ds. 19-87 F. 314.

⁵⁰ Uluğ İğdemir, Sivas Kongresi Tutanakları, Ankara, 1969, s.56.

⁵¹ Atatürk, Nutuk, s. 237.

⁵² Sebahattin Selek, İsmet İnönü, Hatıralar, C. I, İstanbul, 1985, s.209.

⁵³ ATASE ARŞİVİ Kl. 26 Ds. 92-104 F. 94.

Demirci Mehmet Efe de, Erkân-ı Harbiye'ye çektiği 30 Kasım 1919 tarihli telgrafında Yunanlıların işgal ettikleri yerlerde yaptıkları mezâlimden uzun uzadıya bahisle, Yunanlıların yaptıkları bu zulümlere General Milne'in nasıl razı olduğu sorusunu sorar ve bir Türk kalıncaya kadar mücadeleye devam edeceklerini belirtir⁵⁴.

13 Mart 1920 tarihinde Meclis-i Mebusan'da Saruhan (Manisa) mebusu sıfatıyla bir konuşma yapan Celâl Bayar bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: "Yunan İşgal Kumandanı, İzmir'e ilk ayak bastığı zaman diyordu ki, işgalimiz muvakkat ve ancak İzmir ve civarına şamildir." Benim, İzmir ve civarına şamil kelimesinden anladığım mana İzmir ve civarındaki birkaç köyden ibarettir.

Eğer (Yunanlıların) karşılıklarına silâhlı bir kuvvet (Kuvâ-yı Milliye) çıkmamış olsa idi, sırf milletin sinesinden nebeân eden o kuvvet, o zalimlerin, o cebîn zalimlerin karşısına dikilmemiş olsa idi, Yunanlılar işgal sahasını bir taraftan Eğridir'e, diğer taraftan Bandırma'ya kadar temdit edeceklerdi. (Yunanlıların mezâlimini anlattıktan sonra)... bu fâcialar mutlak sükûtle karşılaştığı gibi, bu yetmiyormuş gibi bir de, zulümlerini devam ettirmek için Yunanı kolundan tuttular ve ileriye doğru yürütmeye başladılar. O da Efendiler, General Milen'in koludur. Bu kol Türk Milleti'nin vicdanını tazyik için oynuyor.

Milne Hattı denilen nazârî bir hat, vatanın bir kısmını düşman işgaline terk ederek, öylesine tertip ve tanzim edilmiştir ki, sırf şeref ve millî istiklâlini müdafaa için, canını dişine takarak çalışan bir avuç kahramanı aciz bırakmak için, binlerce halkın sefaletine, mahvına sebep oluyor..."⁵⁵.

Heyet-i Temsiliye, 15 Aralık 1920 tarihinde Milne Hattı'nı aşmak için vaki Yunan taarruzlarına karşı tahkimata önem vererek müdafaada bulunmasını Demirci Mehmet Efe'ye bildirmiştir⁵⁶.

Yunanlılar, 22 Haziran 1920 tarihinde Milne Hattı'ndan umumî bir taarruza geçerek⁵⁷ isteklerinin bu hattın daha ilerisi olduğunu göstermişlerdir.

⁵⁴ ATASE ARŞİVİ KL. 119 Ds. 56-427 F. 43/2-3.

⁵⁵ Bayar, A.g.e., C. VII, s.2256.

⁵⁶ ATASE ARŞİVİ KL. 256 Ds. 5-6 F. 39.

⁵⁷ Atatürk, Nutuk, s. 308.